

Bozay Attila
Kedvenc zeneműveim

Kedvenc zeneműveinkből egy órányit műsorba válogatni laikusnak és zenésznek egyaránt hálás feladat; csupán a végeredmény szomorít el némiképpen belátva, hány hozzánk épp oly közel álló szerzőt, művet kellett – az egyébként ésszerű keretek figyelembe vételével – mellőznünk.

Számomra a válogatást a közelmúlt egy eseménye könnyítette meg. Varga Bálint András, a Zeneműkiadó kitűnő munkatársa körkérdést intézett számos magyar és külföldi kollégámhoz, s a válaszokat interjúkötet formájában kívánta közreadni. A kötetnek ideiglenesen a „Mai zene csillagképei” címet adta. Eszerint – a kérdések megválaszolásán túl – a szerzők megpróbálták elhelyezni magukat egy több-kevesebb csillagból álló konstellációban, melyben a csillagok a hozzájuk legközelebb álló, rájuk legnagyobb hatást, vonzást gyakorló zeneszerzőket jelképezték volna.

Vonakodtam csillagaim megnevezésétől, sohasem tisztáztam, kiknek köszönhetek a legtöbbet. Hosszas noszogatás után mégis – egy szerencsés pillanatban, rögtönzésszerűen – összeállt a kép, melyen azóta gondolkozva sem kívánnék változtatni. Hét zeneszerzőt soroltam fel: Joseph Haydn-t, Robert Schumann-t, Liszt Ferencet, Claude Debussy-t, Anton Webern-t, és Bartók Bélát. Vajon miért éppen őket?

Élményeimet sorakoztatva elfeledkezhetek-e a XVI. század kórusmuzsikájáról, mellőzhetem-e a barokk maestrot, a bécsi klasszikusokat csupán Haydn képviselje, a nagy romantikusokat Schumann és Liszt, s nem köszönhetek-e épp eleget századunk első fele és korunk mestereinek, nem beszélve magyar kortársaimról? Mégis, ha már szűkítenem kell a kört, az említett „heteknél” maradnék. Ők azok, akik a legtöbb örömet és gondot jelentik számomra, akiket úgy szeretek, hogy vitatkozni, sőt már-már veszekedni is merek velük, akikhez – ha bármilyen távolról is – igyekszem magamat mérni. Úgy is

mondhatnám, hogy míg a többiek jobbra kijelentő, kérdő, óhajtó mondatban szólnak hozzám, addig a „hetek” kifejezetten felszólító, parancsoló módban. Vagy talán – kissé szerénytelenül – ők azok, akikkel nem magázódom.

Hallgassunk hát néhány művet, részletet tőlük, esetenként egy-két mondattal megvilágítva, mi az, ami bennük leginkább megragadott.

1. Elsőként egy részlet Haydn 82. számú úgynevezett Medve szimfóniájából az Állami Hangverseny Zenekarral s a felejthetetlen Ferencsik Jánossal. Haydn a rusztikus, bizarr, elpusztíthatatlan életkedvű, humorú mester.
2. De van egy másik, kevésbé ismert Haydn is. A kételkedő, szenvedő, a romantikus. Akinek a pályája a barokk zene mélységétől a Sturm und Drang koraromantikus megrázkódtatásán át a schuberti újítások előlegezéséig ível. A hit és nem hit kérdéseivel viaskodó, s végül igenlő, vigasztaló Haydn. S mindezt kevés hanggal, puritán eszközökkel, de ellenállhatatlanul kifejezve! Hallgassuk az Op. 76-os Erdődy kvartettsorozat 6. darabját, az Esz-dúr vonósnégyes lassú tételét Tátraiék előadásában, mely nekem erről szól.
3. Ismert a kifejezés: „szűkebb hazám”. Jelenthet ez falut, várost, tájegységet, de nagyobbat is: országot, földrészt. Az én választott szerzőim Debussy kivételével egy szűkebb haza, Közép-Európa szülöttei. Közülük Haydn 30 évet élt a történelmi Magyarországon, Liszt és Bartók magyarok. De mai glóbuszunkon Schumann hazája is csak egy ugrás. Schumanné, akit két zongoraművével idéznék: Az első a C-dúr fantázia részlete Ránki Dezső játékában az álmodozó Schumannt, a zongorazene egyik legnagyobb poétáját szólaltatja meg.
4. A kis karakterdarabok, tételek ciklussá szervezésében pályám kezdete óta Schumann volt a példám. Gondoljunk csak a Papillonsra, a Davidsbündler-táncokra, a Phantasiestücke sorozatra, a Frauenliebe dalciklusra, a Waldszenenre és talán mindenekelőtt a Karneválra. Most a Kinderszenen

(Gyermekjelenetek) zongoraciklusból mutatnék egy-két darabot Dohnányi Ernő előadásában. A gyermeki lelket értő, ábrázoló Schumanntól, kinek hangja, attitűdje majd Muszorgszkijnál, Debussynél, Bartóknál folytatódik, s melyre jómagam is érzékenyen rezonáltam.

5. Nem arányokat tükröz, csupán Liszt rendkívüli sokoldalúságát bizonyítja, hogy tőle három művet is szeretnék e műsorban megszólaltatni. A Faust szimfónia 1. tétele Royal Phil. Zenekarral Th. Beachen pálcája alatt, a filozófiai költészettől ihletett Liszt portréját villantja fel. Évszázados vita: a zene kifejez-e, ábrázol-e valamit, s főként alkalmas-e filozófiai gondolatok közlésére? A szélsőséges vélemények nem igazítanak el bennünket. Mindenesetre a zene és a társművészetek kapcsolata tagadhatatlan, és ezen belül különösen az irodalom és az építőművészet termékenyítő hatása a zenére – véleményem szerint – nyilvánvaló.
6. A filozófikus Liszt után (akinek egytétéles szimfónikus formái zenekari műveim komponálása során oly sok biztatást adtak) szólaljon meg most Liszt szerelmi lírája, mely szinte minden fontosabb művében fellelhető. Talán kissé korszerűtlennek hat ez a trubadúrköltészet, lovagi lírán, romantikus idealizmus tüzén hevített, emelkedett hangvétel, mely azonban tőlem korántsem idegen. Íme a második Petrarca szonett Réti József és Zempléni Kornél tolmácsolásában.
7. Liszt Ferenc magyarságával kapcsolatban annyi ostoba, de szerencsére nem kevés okos szó is elhangzott már, hogy ezek számát – különösen az előbbieket – nem kívánom szaporítani. Az utóbbiakhoz viszont szeretném tanúként hívni Funerailles című zongoraművének egy részletét, melynek alcíme 1849 október. Szvjatoszlav Richtert hallgatva felötlik: állított-e méltóbb és művészibb emléket magyar zenész a szabadságharc hőseinek, vértanúinak?

8. A természet és a zene kapcsolata Beethoven Pastorale szimfóniája óta szembetűnő, hogy aztán a romantikusokkal, s különösen Liszt zenéjével folytatva napjainkig inspiráció forrása legyen. Alapvető hangsúly – és szemléletváltást jelent ebben a folyamatban Debussy zenéje. Míg korábban a zeneszerző, az ember szólított együttérző, megértő társaként a természetet, háttérként öröméhez, fájdalmához, addig az ő zenéjében a természet szólítja meg az embert, s az annak részeként, vele azonosulva jelentkezik. Csendüljön fel egy részlet korai remekművéből, az Egy faun délutánjából, mely az előző gondolaton túl egy viszonylag kis zenekar elképesztően egyéni és gyönyörű megszólaltatásának utolérhetetlen csodája.
9. Debussyvel a 20. századba érkeztünk, amikor a zene sokak szerint megszűnt, vagy tévutakra lépett. Én ezt nem hiszem. Úgy gondolom, a zene századunkban is nemcsak hű krónikása éltünknek, hanem betölti művészi hivatását, szebbé, komolyabbá, emelkedettebbé teszi életünket. Legalábbis a legjava, de ez nem volt másképp korábban sem. A folyamatok felgyorsulása, sok-sok irányzat jelentkezése, letűnése persze megnehezíti a tájékozódást. Mégis akadtak olyan mesterek, akik bolyongásaim során eligazítóként, útmutatóként szolgáltak. Az egyes hang fontosságát, a szerkesztés tömörségét, tisztaságát Anton Webern világította meg számomra. Azonban mégis korábbi, kevésbé szigorú műveit szeretem, így az Öt tételt vonósnégyesre, az Öt zenekari darabot, valamint a hasonló tömörségű, döbbenetesen mély Hat zenekari darabot, melynek III. és IV. tételét a Berliini Filharmonikus zenekar adja elő Herbert von Karajan vezényletével.
10. Alban Berg hatását nem nevezném megvilágító erejűnek, de zenéje érzelmileg közel áll hozzám. Bebizonyította, hogy az előző korokétól radikálisan különböző zeneszerzői technikával is lehet kifejezőt, szépet alkotni. Lírikus szvitje mellett Wozzeck című operája vésődött leginkább belém: mély részvéte a kiszolgáltatott, szellemileg-biológiailag egyaránt

manipulált ember iránt, mely kiszolgáltatottság úgy hiszem századunk legsötétebb „vívmánya”. Ez az együttérzés művészi figyelmeztetés és tiltakozás. Az I. felvonás részletét Dimitri Mitropoulos vezényli.

11. Kedvenceimből válogatva, Bartók zenéjével akár egész műsort is kitölthetnék, így meg sem kíséreltem felvázolni, mit jelent számomra. Álljon szavaim helyett két mű egy-egy részlete: elsőként a Kékszakállú herceg vára „Könnyek tava” epizódja, mely különösen megrendítő Tatjana Troyanos és Sigmund Nimsgeon magyarnyelvű előadásában. A szokatlan kiejtés engem egyáltalán nem zavar, sőt jobban kiemeli a szavak értelmét, jelentőségét. A BBC szimfonikus zenekara játszik, Pierre Boulez vezényel.

12. Egy ilyen műsor összeállítása, kiváltképp, ha zeneszerző válogathat, tagadhatatlanul vallomás, közvetett ars poetica. Mivel fejezhetném be? Sok kiváló muzsikussal, többek között a Kékszakállút is vezénylő nagy zeneszerző, Pierre Boulez számára érthetetlen, hogyan zárhatja Bartók több művét – így a Zene húros és ütőhangszerekre címűt is táncos, vidám finale-val. Nem stílusterés és a korábbi tételek bonyolult, súlyos világa után? A beethoveni „átölellek emberiség” gesztus a „népek testvérré válása” körtáncával helyettesítve, úgy gondolom Bartók legmegszívlelendőbb, követendő üzenete. A hang sokszor megbicsaklik, eltorzul, majd újra kitisztul, de végül is mondhat-e a zeneszerző korunkban mást, többet? A Chicagói Szimfonikus Zenekart halljuk Reiner Frigyes vezényletével.

(Bozay Attila kéziratossorainak leírata.)